

Methodehandleiding bij het project 'Algemene Broedvogelmonitoring Vlaanderen (ABV)'

Glenn Vermeersch, Hannes Ledegen, Simon Feys

1. Inleiding

Voor je ligt de herziene handleiding bij het project Algemene Broedvogelmonitoring Vlaanderen of kortweg ABV. Dit project is een gezamenlijk initiatief van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO) en Natuurpunt Studie in samenwerking met de lokale vogelwerkgroepen. De samenwerking tussen deze organisaties staat garant voor een goede ondersteuning van en communicatie naar het vrijwilligersnetwerk door Natuurpunt Studie, en een degelijke professionele wetenschappelijke ondersteuning en dataverwerking door het INBO. Het project werd opgestart in 2007 en op basis van 12 jaar ervaring met het telwerk wordt de te volgen methodiek nu op enkele punten bijgesteld. Deze beknopte handleiding beschrijft deze methodiek en richt zich tot alle vrijwillige medewerkers.

Iedereen die de algemene broedvogels in Vlaanderen kan herkennen, kan aan het ABV-project deelnemen. Voor personen die nog niet volledig vertrouwd zijn met alle kenmerken of geluiden van de algemene soorten, kan dit project, mits begeleiding door een meer ervaren iemand, een mooie gelegenheid bieden om deze soorten te leren kennen.

Mochten er na het lezen van deze handleiding nog onduidelijkheden zijn, dan kun je altijd met je vragen terecht op abv@natuurpunt.be. Extra exemplaren van de handleiding kunnen gratis aangevraagd worden bij Natuurpunt Studie.

Veel telplezier!

2. Doelstellingen van ABV

Met de gegevens die jij in het veld verzamelt kunnen we heel wat, en via dit project proberen we om de volgende waardevolle inzichten te bekomen:

- Beschrijven van aantalsontwikkelingen van een set van ca. 80 algemene broedvogelsoorten in Vlaanderen. Doen ze het beter en beter? Of juist slechter en slechter? Zowel jaarlijkse fluctuaties als meerjarige trends proberen we te achterhalen.
- Beschrijven van de verspreiding van de geselecteerde soorten en de veranderingen in de tijd.

Gekraagde Roodstaart

3. Methodiek van het ABV-project, stap voor stap

3.1. Waar kan ik tellen? Mag ik dat zelf kiezen?

Er worden tellingen uitgevoerd in vooraf door het INBO geselecteerde hokken van 1 km². De tellingen worden gespreid over een drie-jaarlijkse cyclus.

Verspreid over Vlaanderen werden 1200 hokken van 1 km² geselecteerd. De selectie gebeurde willekeurig, maar is wel gebaseerd op de verspreiding van 6 grote landschapstypes. Om op middellange termijn een wetenschappelijk goed onderbouwde uitspraak te kunnen doen over de trends van onze algemene broedvogels moeten we van 900 hokken verspreid over deze landschapstypes tellingen hebben. Omdat dit een hele klus is, werd ervoor gekozen het werk te spreiden over drie jaar. Je kan dus nog wel zelf kiezen welke hokken je wil tellen, maar dat moet gebeuren binnen de eerder gemaakte selectie van 1200. Gelukkig zijn de hokken verspreid over heel Vlaanderen en ligt er ook in jouw buurt ongetwijfeld een hok te wachten op een teller. Benieuwd waar die hokken liggen? Bekijk het

op www.meetnetten.be en meld je aan voor het project ABV, dan helpen Natuurpunt Studie en de lokale vogelwerkgroep om het geknipte hok voor je uit te zoeken.

3.2. Hoe tel ik?

Voor dit project maken we gebruik van punttellingen. Deze methode wordt, net als transecttellingen, ook in vele andere Europese monitoringprojecten gebruikt. Zo kunnen we de gegevens ook gemakkelijk vergelijken met die van de rest van Europa. Binnen elk hok van 1 km² dien je 6 punttellingen uit te voeren. Iedere teller krijgt per hok een handig overzichtskaartje van het hok met de locaties van de 6 telpunten, en – indien gewenst – een aantal invulformulieren. Kaartjes zijn beschikbaar met een stafkaart op 1/10.000 of een luchtfoto als achtergrond. Natuurlijk kan het gebeuren dat enkele punten moeilijk of totaal niet bereikbaar zijn. Je mag het punt dan verleggen naar de meest nabije, wel bereikbare plaats. Duid dan ook meteen dat punt aan op de kaart en tel in de toekomst steeds vanop dezelfde 6 punten. Elk punt op de kaart heeft een nummer dat terugkeert op de invulformulieren. Behoud de nummering

wanneer je bepaalde punten gaat verleggen!

3.3. Hoe vaak moet ik elk hok bezoeken en wanneer?

Je moet elk hok 3 maal bezoeken gedurende één broedseizoen. Tijdens elk van deze telrondes voer je op de 6 punten in je hok een punttelling uit van 5 minuten. Er werden daarvoor 3 periodes afgebakend.

Zelfs in ons kleine Vlaanderen is er heel wat diversiteit aan broedvogels. In dit project willen we zowel de vroege vogels als de laatkomers goed in kaart brengen. Soorten als Boomklever, spechten en Kruisbek beginnen er al vroeg in het voorjaar aan, terwijl trekvogels zoals Bosrietzanger en Grauwe vliegenvanger pas later op het jaar aankomen. Om al deze soorten voldoende kans te geven zich goed te laten zien of horen tijdens je telling zijn er daarom drie telperiodes:

- 1 maart – 15 april
- 16 april – 31 mei
- 1 juni – 15 juli

Tussen twee opeenvolgende bezoeken moeten minstens 2 weken liggen. Zo zorg je ervoor dat je de hele

Boompieper

diversiteit aan broedvogels goed meeneemt in de tellingen. De 6 punten van één hok dienen bovendien op dezelfde dag te worden geteld. Probeer de telpunten af te werken tussen zonsopgang en 4 uur na zonsopgang.

3.4. Hoe lang moet ik tellen per punt?

Per punt wordt telkens 5 minuten geteld. Hoor of zie je na die 5 minuten toch nog een soort? Geef ze door als losse waarneming maar tel ze niet mee voor je ABV-telling.

De keuze voor 5 minuten is gebaseerd op ervaringen in het buitenland. Bij vele studies stelde men

vast dat minstens 50 % van de aanwezige soorten al binnen de eerste 5 minuten van een bezoek werd vastgesteld. Daarbij ging het dan meestal ook over de meest algemene soorten. De perfecte manier dus om onze algemene broedvogels op te volgen zonder dat jij onnodig lang op dezelfde plaats moet blijven staan. Een verdubbeling van de telltijd per punt (10 minuten) zou lang niet leiden tot een verdubbeling van het aantal vastgestelde soorten. Het is niet de intentie van dit project om gebiedsdekkende inventarisaties uit te voeren, we zijn vooral geïnteresseerd in veranderingen en daarom is 5 minuten per punt voldoende.

Tijdens elke telling van 5 minuten noteer je alle soorten die je hoort of ziet op je telformulier. Hierbij hoeft je geen rekening te houden met de afstand, zo lang je ze maar goed genoeg kan horen of zien om ze op naam te brengen. Werken met een maximale afstand tot de waarnemer leidt vaak tot verwarring en foutieve gegevens omdat het op het terrein inschatten van afstanden niet eenvoudig is.

3.5. Welke soorten moet ik tellen? Is het aanduiden van aan- of niet voldoende?

Alle soorten die worden waargenomen vanop de vaste telpunten en gedurende de 5 minuten, worden geteld, met uitzondering van duidelijk overvliegende groepen, meeuwen, kraaiachtigen, spreeuwen, enz..

Hoewel het project is opgezet om meer te weten te komen over onze algemene en schaarse soorten kan je, als je er dan toch bent, evengoed alle andere soorten meetellen.

Je moet geen territoria tellen, maar individuen.

Tijdens de intensieve territoriumkarteringen (bv. via AVIMAP) tellen

we territoria. Neem je daar bijvoorbeeld een koppel Roodborsttapuiten waar, dan kan je dit noteren met broedcode als 1 paar in broedbiotoop. In dit project tellen we echter individuen, een belangrijk verschil. Dat koppel Roodborsttapuiten moet dus nu genoteerd worden als 2! Uitzondering vormen juveniele vogels, deze worden niet meegeteld.

Wat met dubbeltellingen tussen verschillende telpunten? Alles noteren, bij de verwerking houden we rekening met dubbeltellingen.

Sinds de start van het project in 2007 kregen we veel vragen over dubbeltellingen. Om dit wat duidelijker te maken kiezen we nu voor een vereenvoudigde aanpak. Luid zingende soorten in bv. open landbouwgebied kan je vaak vanop meerdere telpunten horen. Hetzelfde geldt bijvoorbeeld voor een luid zingende Grote lijster in een bosgebied. Tijdens de 5 minuten telwerk per punt is er geen tijd om telkens te beslissen of het al dan niet gaat over een reeds eerder op een ander telpunt genoteerde vogel. Daarom werd beslist om het eenvoudig te houden: je telt per punt steeds alles, ongeacht de kans op dubbeltellingen! Tijdens de verwerking van de gegevens houden we hier rekening mee.

Grasmus

Groenling

Enkel aan- of afwezigheid noteren is niet voldoende! Tel ook de aantallen.

Tellen is belangrijk, zeker in het geval van algemene soorten waarvan we kunnen verwachten dat ze niet snel uit een km² zullen verdwijnen. Stel dat je 15 jaar lang meewerkt aan het project. In die periode doorloop je dus 5 drie-jaarlijkse cycli. Elk hokje waarvoor je je hebt opgegeven tel je dus 5x. In dat hok broeden bijvoorbeeld. Veldleeuweriken. In het eerste jaar zijn er dat bijvoorbeeld 15, na drie jaar nog 10, na zes jaar nog 7, na negen jaar nog 4, na 12 jaar nog maar eentje, en na 15 jaar geen meer. Indien enkel maar aanwezigheden zouden genoteerd worden, dan zie we pas in jaar 15 dat de Veldleeuwerik in je hok is verdwenen. Dat wordt nu eenvoudig vermeden door telkens de aantallen door te geven. Ongetwijfeld zal je in de korte tijdsduur van 5 minuten per punt telkens wel enkele soorten of exemplaren over het hoofd zien, maar dat is geen probleem zolang je maar elk jaar op exact dezelfde manier te werk gaat!

3.6. Mag ik ook vogels van elders in het 1X1 km-hok noteren?

Neen, er worden enkel vogels genoteerd vanop de vastgelegde telpunten en gedurende de 5 minuten per punt. Soorten die je ziet buiten de telpunten of teltijd kan je invoeren als losse waarneming in www.waarnemingen.be.

Wanneer men zich naar een ander telpunt begeeft en men stelt bijzondere soorten vast, is het heel waardevol om dat door te geven, maar je mag ze niet noteren voor het ABV-project. Voor dit project noteer je immers enkel de soorten die je tijdens je punttellingen ziet. Dit is erg belangrijk om tot vergelijkbare gegevens te komen. Noteer je deze soorten systematisch bij onder je punttelling dan lijken ze veel algemener dan ze zijn en kunnen we bijvoorbeeld verkeerdelijk concluderen dat het goed gaat met deze soorten terwijl meer bescherming broodnodig is. Zoals hierboven ook al aangehaald, is het niet de bedoeling alle soorten in het kilometerhok te inventariseren.

3.7. Hoe noteer ik de verzamelde gegevens en wat doe ik ermee op het einde van het telseizoen?

De gegevens per hok en per punt worden op het terrein ingevuld op voorgedrukte formulieren of meteen online ingevoerd via de mobiele app van meetnetten.be. Na afloop van het bezoek geef je de telling steeds in op www.meetnetten.be.

Per km-hok zal elke medewerker indien gewenst een set veldformulieren en een afdruk van het hok ter beschikking krijgen van Natuurpunt.

Roodborsttapuit

Samenvattend

Hoe tellen

- Reserveer één van de 1200 willekeurig geselecteerde hokken van 1x1 km (UTM).
- 6 punttellingen per hok (uitvoeren op één bezoek)
- 3 bezoeken per hok per seizoen.
- 5 minuten tellen per punt, totale tijdsbesteding per plot van 1x1 km is 30 minuten per hok en dus 90 minuten per jaar.
- 3-jaarlijkse cyclus, je telt elk hok ééns om de drie jaar. Idealiter tel je drie hokken, jaarlijks een ander hok. Het vierde jaar begin je opnieuw met het eerste hok.
- Tellen van alle soorten en invullen op voorgedrukte formulieren of meteen online via www.meetnetten.be.

Zit je na het doornemen van deze handleiding nog met een aantal onduidelijkheden of vragen, aarzel dan niet om contact op te nemen met één van de contactpersonen bij Natuurpunt Studie:

Sam.Vandepoel@natuurpunt.be

☎ 0492 59 57 33

Simon.Feys@natuurpunt.be

☎ 0499886585

Veel succes en alvast hartelijk dank voor de medewerking aan dit project!

